

עומק הפשט

בס"ד, יום ג' פרשת נח כ"ז תשרי תשע"ח,
מסכת יבמות.

גליון נושא:

דיונים אקטואליים בסוגיות הנלמדות, לעורר לב
המעיון, ואין לסמוך על הדברים הלכה למעשה.

גלגול נשמות ביבום

פנינים

תיקון לגלגול קודם!

דבר מופלא כתב בספר פלא יועץ, (ערך גלגול) שאף על פי שאין אנחנו יודעים ומכירים בגלגולים הקודמים, אבל דבר אחד אנו יודעים מספר הזהר הקדוש (בראשית דף צב) שמי שמת בלא בנים, בר מינן, ונתייבמה אשתו, הבכור אשר תלד, הוא בעצמו נפש הנפטר בלא בנים, שנעשה לו אחיו אביו ואשתו אמו, וראוי לאביו ויודעיו ומכיריו של הנפטר, להגיד לו חסרונותיו שהיו ידועים להם, כדי שיתקן כאשר יוכל.

קשה, הרי מפורש בחפץ חיים (הלכות לשון הרע כלל ח אות ט) שאסור לדבר לשון הרע על אדם שנפטר מן העולם, ואיך אומר הפלא יועץ שראוי להגיד לבן שנולד, חסרונות דודו (אח אביו, ובעל אמו לשעבר) הנפטר?

ויש ליישב, כיון שזה לתועלת הנפטר שידע מה לתקן, מותר. ולפי זה מותר רק אם יתקיימו 7 התנאים של סיפור לשון הרע לתועלת! ועוד, כיון שזה אותו נשמה, ומגלה לעצמו צפונות נשמתו, אין זה בכלל לשון הרע (ש.ל.). ❖

יקום על שם אחיו המת

נאמר בתורה (דברים פרק כה פסוקים ה ו), כי יִשְׁבוּ אֲחִים יַחְדָּו וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וּבֶן אֵין לוֹ לֹא תִהְיֶה אִשְׁתּוֹ הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יִבְמָה יָבֵא עָלֶיהָ וּלְקַחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וַיִּבְמָה: וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלַד יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל:

אשה שמת בעלה ולא השאיר אחריו בנים או בנות, מצות עשה מן התורה על אחי המת לייבמה ולהקים שם לאחיו המת. כלומר, שיבוא עליה ויקחנה לו לאשה. כל זמן שיש למת אח, אסורה האשה להינשא לאדם אחר. ואם אין הוא רוצה לייבמה הרי זה חולץ לה, וניתרת בחליצה זו להינשא לכל אדם.

1. מה עיקר המצוה?

נחלקו הראשונים, בגדר מצות יבום: לדעת הריטב"א (יבמות דף כ: סא.) הר"ן (קידושין דף י.) עיקר המצוה בהקמת שם, או הקמת זרע לאחיו, שנאמר: (דברים פרק כה פסוק ז) מֵאֵן יִבְמִי לְהִקְיָם לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל. וביארו הרמב"ן והרשב"א (יבמות כ: קידושין י.) שאין הכוונה להקמת זרע ממש, שהרי אין מצוה בביאה שנייה, אף באופן שלא התעברה מביאה ראשונה, אלא עיקר המצוה בביאה הראויה להקמת זרע.

כתב הרשב"א (שו"ת חלק א סימן יח, תשובות

המיוחסות סימן קפט), עיקר מצות יבום הוא משום פריה ורביה. ונחלקו עליו התוס' (יבמות כ.) ותוס' הרא"ש (יבמות כ.) שאין צריך שתהא הביאה ראויה להקמת שם, שאף בהעראה ובביאה שלא כדרכה שאינה ראויה להתעבר בהן, קיים מצות יבום. וכן מפורש בספר המצוות להרמב"ם (מצות עשה רטז) ובספר החינוך (מצוה תקצח) שמצות יבום היא שיקח היבם את יבמתו לו לאשה וישאנה.

וכן ייסדו הברכת שמואל (יבמות סימן ב), והגר"ש שקאפ (יבמות סימן ב' אות ה) והאפיקי ים (חלק א' סימן ז', חלק ב' סימן לה), והדבר אברהם (חלק ג' סימן ט') שמצות יבום היא הקנין שקונה אותה לו לאשה על ידי הביאה, היינו שיפטרנה מזיקתה על ידי היבום או החליצה. על פי סברא זו

נוקטים **האמרי משה** (סימן ו אות יג), **והחזר"א** (אהע"ז סימן קל ס"ק ו), שאם בא עליה באופן שלא קנאה, כגון שלא היו עדים בדבר, לדעת הסוברים שלא קנאה בכך, לא קיים מצות ייבום, וצריכה חליצה להינשא לשוק.

2. סוד היבום - להמשיך את נשמת המת

בגמ' (יבמות דף כד.) אמר רבא: אף על גב דבכל התורה כולה אין מקרא יוצא מידי פשוטו, הכא אתאי גזרה שוה אפיקתיה מפשטיה לגמרי. **ופירש רש"י** (ד"ה ואפיקתיה) שאין צריך לקרות לבנו בשם אחיו המת, והכי גמר לה מרביה.

כתב הרמב"ן (דברים פרק כה פסוק ו) שהפסוק **וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל שְׁם אָחִיו הַמֵּת -** איננו כפשוטו שיקראו הבן הראשון בשם המת ראובן או שמעון כמוהו, שהרי בבוועז נאמר כן (רות פרק ד' פסוק י') **וְלֹא יִכָּרֵת שְׁם הַמֵּת מֵעַם אָחִיו וּמִשְׁעַר מְקוֹמוֹ: וְלֹא קִרְאוּ אוֹתוֹ מִחֻלּוֹן.** אבל הכתוב הזה על דרך האמת הבטחה, והנה הוא כפשוטו.

גם **המשך חכמה** (דברים פרק כה פסוק ו) אחרי שהתחבט ליישב פשט הפסוקים, סיים, אבל הכוונה האלקית כפי מה שביארו בזהר הקדוש ורמב"ן שהוא סוד נשגב במחצב הנפשות. וזה רמוז בפסוק (בראשית לח, ט) **"וידע אונן כי לא לו יהיה הזרע"**, ובמאמר השכנות (רות ד, כז) **"יולד בן לנעמי"**, בזה אין המקרא יוצא מידי פשוטו, דאינתייה אימיה, ואחיה אבוא.

יסוד הדברים בזהר הקדוש (ריש פרשת משפטים דף צט עמוד ב' - דף קא עמוד ב'), שהנושא אשה נותן מרוחו באשה, וכשמת שלא בנים אותו הרוח אין לה מנוחה, עד שייבם היבם את יבמתו. במפרשי התורה (פרשת כי תצא) האריכו בדברי הזהר, כגון בספר **האלשיך ואברבנאל** ועוד.

רבי מאיר אלדבי זצ"ל בספרו **שבילי אמונה** (סוף הנהיג התשיעי) מוסיף בביאור הענין, שכל נשמה מתגלגלת עד ד' פעמים לעולם, ואינה שבה אל מקומה, עד שתתכפר ותתנקה מכל טומאה ואשם. ועל זה הדרך הוא סוד היבום, כי אדם שמת בלי זרע, הכרת תכרת הנפש עוונה בה, וכדי שלא תאבד הנפש, מצווה האח הגדול לקיים שמו וזכרו, ויזכרו המייבם והמתייבמת את המת, וימשכו נפש המת לגוף הבן, ושם תתנקה ותטהר ותשוב אל האלקים אשר נתנה (י.ש.ק.). וכן מפורש **באור החיים הקדוש** (בראשית מו, יב), במעשה יהודה ותמר, שיהודה על ידי שייבם את תמר, החזיר לעולם את נשמות ער ואונן, אל תוך גופות חדשים.

בדרושים של **הרמ"ק ז"ל**, שהיה דורש לתלמידיו, מבואר: היבם אינו צריך לקדש את היבמה מדברי תורה, אבל מדברי סופרים צריך שיקדשנה כמבואר **בגמ'** (יבמות דף נב.) אמר רב הונא: מצות יבמין, מקדש ואחר כך בועל. וזהו הנקרא מאמר, ואינו נקרא קדושין. וצריך טעם, למה אינם נקראים קדושין, אלא מאמר?

והאמת תתבאר, על פי **המשנה** (אבות פרק ה משנה א) בעשרה מאמרות נברא העולם, ומה תלמוד לומר, והלא במאמר אחד יכול להבראות, אלא ליתן שכר טוב לצדיקים. והכוונה, צריך העולם להיות נברא מדין ורחמים, והרחמים צריכים שיהיו גמורים, ומצד אחר צריך מעט דין, ליפרע מן הרשעים, וזהו טעם שנברא העולם בעשרה מאמרות. ובזה נבין מאמר היבמה, שאינו נקרא קידושין, מפני שבסוד היבום נהפך המציאות, ולזה, מה שעושה היבם ומקדש, אינו נקרא קידושין, מפני שהקידושין הם בסוד חכמה, אבל זה, אינו נקרא אלא מאמר אחד, מפני ירידתו ואין הדברים כסדר, וזה סוד הייבום.

3. מחלוקת אבא שאול ורבנן

דבר פלא: כתב בשו"ת בית יוסף (תשובות רבי יצחק קארו סימן א'), תשובה מרבי יצחק קארו דודו של הב"י, בביאור מחלוקת אבא שאול ורבנן. שרבנן ידעו סוד הגלגול, ולכן דעתם שמייבמים אפילו אין כוונת המייבם כולו לשם מצוה. ואבא שאול שחולק עליהם לא ידע סוד הדברים, ואילו היה יודע סודן של דברים לא היה חולק על רבנן!

לפי דברי המקובלים שהובא לעיל, אפשר לבאר היטב שגם אבא שאול מסכים לסוד הגלגולים, אלא שסובר שכל עוד אינו מתכון למצוה, לא נתקן נפש המת, כעין מה שכתב **רבי מאיר אלדבי**

כתוב בשער הפסוקים (פרשת כי תצא סימן כ"ה), וְנָגַשָּׁה יְבָמְתוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְקָנִים וגו' כי כשיש פגם למעלה וכו' כדמיון האדם שמת, ומתגלגל באחיו הנקרא יבם, ועל ידו מזדווג באשתו, כי כל ירידה מעולם לעולם נקרא מיתה, לכן ענין החליצה כי אנו משימים הנעל הזה ברגלו, שיוכל לחזור לעלות למקומו למעלה, על ידי הנעל הזה ועל ידי כך אין ליבם עוד זיקה באשתו.

יותר מזה כותב הרמ"ק, וענין סוד החליצה, הוא בסוד הגלגול, כאשר מתגלגל אדם בעולם מפוזרים נפש רוח ונשמה של המת, בין הגופים עד שיזכו להתאחד ולהתקשר יחד. אך ביבום אינם מתפזרים אלא קשורים שלשתם יחד. והחליצה מורה על הקשר האמיץ שהיו ראויים להתקשר יחד, והיתר הקשרים מתירה לשוק. וחליצת המנעל מורה על הפירוד הגדול שנעשה.

וטעם היריקה בפניו, כי הבעל הראשון נותן באשה חלק ממנו ממש, ולכן אמרו שאין ראוי לישא אשה אלמנה כלל. וכמו שאמרו חז"ל 'אל תבשל בקדרה שבישל בה חבירך', שאותו הרוח מכשכש במעיה, ומתקוטט עם אותו אדם הנושא אותה. וביריקה משליכה עם אותו רוק רוח חיוני ממש, ואותו הרוח של בעלה פורש על ידי החליצה והריקה.

כך כותב רבי חיים ויטאל (אבן השהם הלכות קידושין סימן כו, שער הפסוקים פרשת כי תצא דף מ.) - אין ראוי לישא אשה אלמנה כלל. ועיין בזהר הקדוש (סבא דמשפטים דף קב.) שסכנה היא לאיש לישא אלמנה, כי הרוח ההיא שנתן בה בעלה הראשון בביאה ראשונה, יוכל להזיק אותו ולהרגו, כי הרוח ההיא נשאר בה לעולם ואינו נאבד ממנה על ידי מיתת בעלה. וכן הוא בזהר הרקיע (פרשת משפטים דף צז.) שרוח הבעל הראשון מקשקש במעי האשה, ויזיק לבעל השני, וזהו (דברים כ"ד ג') או כי ימות האיש האחרון.

וכתב הרמ"ק (בביאור הסבא דמשפטים, מובא בספר אמת ליעקב קונטרס שפת אמת דף קיג.) שעל ידי הגירושין מסתלק ממנה רוח זה, ויאסוף אותו רוח ממנה והוא נכלל במציאותו. וכן על ידי החליצה מסתלק ממנה.

בסידור הרש"ש (חלק א' עמוד 205) ובספר אמת ליעקב (קונטרס שפת אמת דף קיב:) מופיע תיקון למי שנושא אלמנה, כיצד ינצל מן הסכנה. יתאספו עשרה אנשים יראי ד', ויאמרו נוסח מיוחד - בו עומדים לפני קודשא בריך הוא ושכינתיה ובית דין העליון והתחתון, שידוע שהאיש הראשון השאיר רוח באשתו פלונית, וכעת פלוני רוצה לישאנה, ולכן גוזרים בכח התורה, וברשות סנהדרין גדולה וקטנה, שלא יהא שליטה לבעל הראשון על האשה בשום צד ואופן שבעולם, ונודבים צדקה לעילוי נשמתו. ❖

זצ"ל בספרו שבילי אמונה (סוף הנתיב התשיעי) ויזכרו המייבם והמתייבמת את המת, וימשכו נפש המת לגוף הבן. משמע שרק על ידי הכוונה זה קורה.

יתכן לבאר טעם הדין, שאין יבום באשת אחיו שלא היה בעולמו (יבמות דף ב.), כי נשמתו כבר מגולגלת באדם אחר, ואין זה יבום לתקן נשמתו.

4. סוד החליצה - תיקון נפש הנפטר...

בנוסף למה שכתוב בזהר שהיבום הוא תקנה לנפש המת, יש חלק נוסף שאינו ידוע כל כך, והוא, שגם ב'חליצה' יש תיקון לנשמת הנפטר, וכפי שיבואר להלן.

הזהר הקדוש (בראשית דף צא ב, תיקוני זוהר תכ"ו דף עב, א) מסביר על הפסוק (תהלים פרק פד פסוק ד) גַּם צִפּוֹר מְצָאָה בֵּית וְדָרוֹר קָן לָהּ, שנשמת הבעל המת שאין לו זרע בעולם מסתובבת בעולם ללא מנוחה. אם האלמנה חולצת, הנפש רוח נשמה של המת מתפרדות ומתגלגלות בגופים שונים, לא כחבילה אחת. אולם אם מתייבמת לאחי בעלה, כל חלקי נשמתו מתאחדים כאחד להחיות את הילד שיוולד מהיבום, והבן שיוולד הוא המת עצמו שחזרה נשמתו לעולם.

מיד עם פטירת המת, רוחו נדבקת מכח האחוה לאח שראוי לייבם, והחליצה מפרקת את הקשר והאחוה בין נשמה רוח ונפש של המת - לבין הגוף שהיה צריך לנהוג בו כאח. וסוד הדבר נפשונו כפפור נמלטה מפח יוקשים הפח נשבר ואנחנו נמלטנו. וכרוך בזה צער רב לרוח ההולכת נע ונד עד מציאת הגואל שיחזירה לחיים, כמו שכתוב או דדו או בן דדו וגאלנו או משאר בשרו ממשפחתו וגאלנו.

כתבו הרמב"ן (בראשית פרק לח פסוק ח') ורבינו בחיי (שם) שזה נחשב לאכזריות גדולה באח כאשר לא יחפוץ ליבם ואינו רוצה בתועלת נפש אחיו, וחליצת המנעל מורה שהוא נשמת מן האחוה. והיבם אכזרי ונמאס בעיני הבריות, ועל כן ראוי הוא שיקרא בישראל בשם הזה בית חלוץ הנעל (דברים כה י').

ועיין בפירוש הריקאנטי (פרשת וישב, לבוש מלכות מהדורת זכרון אהרן עמוד קכא) שפירש דברים אלו על דרך הסוד. וחידש שעניין קרוב לזה מתקיים בנישואי אחות אשתו שמתה. ובסוף דבריו אחר שהביא את סוד החליצה כתב וז"ל: 'ודע כי סתרי התורה גדולים ורמים לאין חקר ותכלית, ה' ברחמיו יסיר מסוה העורון מעל פניו, ככתוב (תהילים קיט, יח) גל עיני ואביתה נפלאות מתורתך'.

בספר צרור המור מבאר על דרך הסוד בענין הנשמות, שנפש המת נעה ונדה בארץ כי מת בלי בנים, ועל ידי חליצת המנעל נותנת חיים למת, כמבואר בשיר השירים (ז, ב) מה יפו פעמיו בנעלים בת נדיב. וכן מבואר גם בליקוטי תורה להמהרח"ו (בטעמי המצוות), שגם כאשר היבם אינו חפץ לייבם, וצריכה לחלוץ את נעלו, מתקיים התיקון לנפש המת על ידי החליצה.

וזה לשון המהרש"א (חידושי אגדות מועד קטן דף כה. ד"ה חליש) 'כי הייבום והחליצה מורים על השארות הנפש להקים לאחיו שם, כידוע לבעלי הקבלה', עכ"ל. מבואר, שגם בחליצה יש ענין של הקמת שם לאחיו (י.ש.ק.).

באברבנאל (דברים פרק כה פסוק ה) הובא פירוש, שהחליצה באה למנוע גלגול נפש המת יותר באותו בית ולא יכירנו עוד מקומו, אלא הלך ונפטר מעם קרוביו ולא יבוא עוד בתוכם. וזה על ידי התרת הקשרים והרצועות והפרדת הנעל מהרגל ויריקה בפניו ואמירת ככה יעשה, (אך לא מבואר בדבריו שנתקן נפש המת בכך). והרמז בחליצת הנעל, הוא ענין ההליכה.

אולם, האברבנאל עצמו מפרש בארבעה דרכים, ובפן השלישי כתב שהרי ייסדו המקובלים בטעם הייבום, שהגלגול דומה לרגל שנכנס בנעל. האדם החי דומה לרגל, והנשמה דומה לנעל. ונפש המת תבוא בגוף המיילד ותכנס בו כרגל הנכנס בנעל. וכעת בחליצה ימנע גלגול זה ולא יבוא הנפש אל הגוף ההוא, על כן וירקה בפניו וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אָחיו.

לדעת האברבנאל, יבום הוא תיקון למת, אך חליצה אינה תיקון למת, ואדרבה כיון שאינו מייבם אין תיקון לנשמת המת, והחליצה מורה ליבם שבגלל מניעת הייבום, נמנע התיקון לנפש המת (י.ש.ק.).

5. משמעות החליצה!

מהלך מרתק במצוות חליצה, מבואר בספר החינוך (מצוה תקצט), כי אינו רוצה באשה זו שראויה לו תחת אחיו, ולכן תעשה לו בפרסום לפני בית דין מעשה עבדות של חליצת נעל, להראות שקנויה לו לגמרי וראויה לו, וכיון שאינו רוצה בה היא יוצאת מתחת ידו. וירקה בפניו להודיע שאינה משועבדת לו לחלוק לו כבוד, אלא נוהגת בו כאיש זר שיוסקין בפניו, ויכולה לינשא לכל אדם.

מהלך נוסף מובא בהגהות מיימוניות (הלכות יבום וחליצה פרק ד) בשם הבה"ג, מפני מה חולצת נעלו, שכך אמר הקדוש ברוך הוא למשה, אמור ליבם שלא ירצה ליבם, רשע, בגופך היית יכול לקיים ומאנת, לפיכך תחלוץ מנעליך, כאבל וכמנודה שדרכן להיות יחפים, וגם מטיפה סרוחה שבגופך היית יכול לקיים לאחיד זרע, לכך וירקה בפניו טיפה סרוחה, והדיינים עונים 'חלוץ הנעל' כאבל, 'חלוץ הנעל' כמנודה, 'חלוץ הנעל' כמורד במצוה.

ומוסיף בליקוטי מהרי"ל (בראשית פרשת וישב) בסוד היבום, כי מתחילה היה הוא האיש שמושל על אשתו, ועכשיו כשמת ונעשה היבום להקים לאחיו שם בישראל, ונעשה הוא הבן של האשה, והאשה נעשית אמו ומושל עליו.

6. חליצה בלי היתר לשוק

תוצאה הלכתית מובהקת לנדון זה, במה שנחלקו האחרונים האם יש מצוה לחלוץ כשאין האשה רוצה לינשא לשוק. אם זה תיקון לנפש המת, יש עניין לחלוץ. אבל אם כל המטרה להתירה לשוק, כשאין רוצה לינשא אין צריך לחלוץ.

דעת הרש"ש (סנהדרין דף יט: על רש"י ד"ה ולא חולצין) שמצות חליצה אינה להתירה לנישא. אלא שהיא מצוה מטעם הכמוס מאתנו אף אם אינה רוצה להנשא לעולם. ועיין שם מה שיישב בדעת רש"י.

אולם לדעת החכם צבי (שו"ת סימן א') והחתם סופר (שו"ת חלק ד (אבן העזר ב) סימן פה) אם שניהם אינם מבקשים חליצה, והאשה אינה מבקשת לינשא לשוק, אין מצוה לחלוץ. והוסיף החתם סופר שהשיב ליבמה אחת שמן הדין אין לחייבה בעל כרחיה בדבר שאין לו שורש בש"ס ובפוסקים, אך יש בזה סגולה וגמילות חסד לנפש המת וכעין אמירת קדיש והדלקת שמן זית, אך אין לכוף אשה לעשות חסד עם המת, שאפילו קבורתו אינה חייבת.

ומביא את הזהר (פרשת חוקת) שיש עניין לחלוץ אפילו שאינה רוצה לינשא לשוק. שאין מנוח לנפש המת עד שתלד האשה מאחיו בן הממלא מקומו של המת ואם לא אז תקנתו בחליצת המנעל ובטשי' בארעא.

סיכום הגיליון:

7. דינים העולים

אשה שמת בעלה ולא השאיר אחריו בנים או בנות, מצות עשה מן התורה על אחי המת לייבם אותה, ולהקים שם לאחיו המת. כל זמן שיש לו אח, אסורה האשה להינשא לאדם אחר. ואם אין רוצה לייבמה הרי זה חולץ לה, וניתרת בחליצה זו להינשא לכל אדם.

על פי קבלה, ייבום פירושו שנפש המת מתגלגלת לעולם ונכנסת בבן הנוולד לאח, וזהו הקמת שם. וחליצה פירושו סילוק הקשר בין האלמנה למת, שעד אז נפש המת חופף עליה ואינו מניחה.

בזהר הקדוש מבואר שיש סודות עמוקים ורזין עילאין - בכל פעולה במעמד החליצה. הקשירה, הנעל, הרוק, הדיבורים, החליצה.

לפי תורת הנסתר סכנה להינשא לאלמנה, כי רוח המת חופף על אשתו לשעבר ומרוב קנאה עלול להרוג את הבעל החדש, בסידור הרש"ש מופיע סדר 'תיקון לנשמת הנפטר' שבכך יסתלק הסכנה מהבעל החדש. ❖

'עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

הנושא לשבוע הבא:

מצות יבום בזמננו - יבמות דף ג.

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפו"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.
וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

יצא לאור:

ניתן להשיג חוברת

'מצלמות אבטחה

בשבת'

(גיליונות 67-68)

יישר כח!

לרבי רן יוסף חיים

מפעוד אבוחצירא

שליט"א מעפולה, מחבר

ספר 'מרי"ח ניהוח', על

החומר הנפלא ששלח

לגיליון זה.

הערות מבני החבורה

אמונת הגלגולים!

כיום, אין מי שיפקפק באמונת הגלגולים, שמפורש כן בזהר הקדוש, ובראשונים ובאחרונים.

על הפסוק (דברים לג ו) יחי ראובן ואל ימת. תרגם אונקלוס 'ומותא תנינא לא ימות'. ופירש רבינו בחיי, גילה לנו בזה שהנשמות מתגלגלות פעם שניה כשצריכים לתקנם, והתפלל משה על ראובן שלא יצטרך לחזור בגלגול. וכן הביא הרמב"ן (איוב לג כח) ענין הגלגולים. ומוסכם דבר זה על כל הראשונים לבד מרב סעדיה גאון, כמבואר בספר נשמת חיים (מאמר ד פרק ו).

כן הוזכר לרוב בספרי גדולי המקובלים, האריז"ל, רבי חיים ויטאל (שער הגלגולים), הרמח"ל (ספר המאמרים מאמר החכמה), השל"ה, פלא יועץ (ערך גלגול), ספר שם הגדולים (מערכת גדולים ערך י אות יד), בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה תנינא יורה דעה סימן קסד), הסטייפלר (בספרו חיי עולם חלק א פרק יב), ועוד.

וכתב הגר"א (משלי כא טז, יונה ד ג), איך ידע האדם מה קלקל בגלגול הקודם, יש על זה שני סימנים. א' במה שנכשל בגלגול זה הרבה פעמים. ב' באיזה עבירה נפשו חשקה לו מאוד לפי שהורגלה מקודם ונעשה טבע, ולכך יש בני אדם שחושקין בעבירה אחת יותר, וזה בעבירה אחרת.

ובשו"ת מהרלב"ח (סימן ח) שלא זכה להבין חכמת הגלגול, אשר כשמה כן היא - שצריך לקבלה מרב שקיבל גם הוא מרבו. וגדולי הדורות אחר חתימת התלמוד נחלקו בזה לשני כתות. כת ראשונה החוקרים כפי שכלם, אין מקבלים אמונה זו. אך כת שניה גדולה מאוד, כתבו שהיא אמונה אמיתית ועיקר מעיקרי התורה, ובכך תירץ הרמב"ן (בפירושו לספר איוב פרק לג פסוק ל) קושיית 'צדיק ורע לו', שלגלגול הקודם של הצדיק, יש השפעה גדולה על מצבו בגלגול זה. וכולנו מחויבים לקבל את דעת כת זו, ולהאמין בזה בלי שום פקפוק וספק כלל. אך אין לדרוש בזה ברבים, כי גם הרמב"ן באיוב גילה סוד גדול זה רק בדרך רמז וחידה.

בשו"ת מפענח נעלמים (סימן ה) פירש כוונת הגמ' (נדה דף לו:): שאמר רב אסי האמורא שהוא איסי בן יהודה התנא, שהוא איסי בן גור אריה, שהוא איסי בן גמליאל, שהוא איסי בן מהללאל. והכוונה לגלגול נשמות, כי ידוע במקובלים דשמות המגולגלים יש איזה השתוות באותיות שמותיהם. וזה כוונת הגמ' (סנהדרין דף קה.) הוא לבן הוא כושן רשעתים, שנתחבט בו היעב"ץ (בהגהותיו על הש"ס שם).

הסטייפלר (חיי עולם פרק יב) מביא סיפור על מוהרי"א ממודינא ז"ל שלא האמין בתורת הגלגולים, עד שראה ילד בן חצי שנה שחלה וגסס, ובשעת גסיסתו קרא 'שמע ישראל' ויצאה נשמתו באחד.

פלא של רש"ש...

והנה, מפורסם מה שכתב הרש"ש (בבא מציעא דף קז.) על הגמ' מה ביאתך לעולם בלא חטא. "מכאן סתירה קצת לבעלי דעת הגלגול".

בדברי יואל (פרשת במדבר) ביאר קושיית הרש"ש, הרי אין מוכרח שביאתך לעולם בלא חטא, כי שמא יש לו חטא מגלגול קודם? וכתב ליישב הקושיא, על פי הרמב"ן (ויקרא כו יג) שישראל לא השיגו מעולם הברכות בשלימות. והפסוק מדבר אילו לא היו חוטאים, לא היו מתגלגלים לתקן את עוונם, והיה ביאתם בלא חטא!

בספר הדר יעקב (חלק א' סימן לט) יישב דעת המקובלים, דכוונת הגמ' מה ביאתך לעולם בלא חטא, על הביאה הראשונה שבא לעולם בגלגול ראשון נקי מכל חטא. וכתב בספר דרכי העיון (עמוד טז) שלזה כיוון הרש"ש שכתב סתירה 'קצת', כי אפשר ליישב שמדובר על ביאה הראשונה.

עוד תירץ בספר הדר יעקב, שגלגול לתקן 'פגם הנשמה' לא מיקרי 'חטא'. וכן תירץ הגר"ח קנייבסקי שליט"א (דרך שיחה עמוד תרו) מסתבר שלא הרש"ש כתב זאת, כיון שהרי אף אם זה גלגול וכי זה חטא. אפשר להתווכח עם הרש"ש תמיד כדרכה של תורה, אבל שטויות אין בדבריו. ומספר אחד מנכדיו, הצצתי בגמרה של מורי זקני הגר"ח קנייבסקי שליט"א וראיתי שיש קו למחיקה על שורה זו ברש"ש (י.ז.ו.). ❖